

Annelerin ateşli çocuğa yaklaşımı ve ateş korkusu

Mothers' approach to feverish child and fever phobia

Figen Işık Esenay, Ayşegül İşler, Zafer Kurugöl* Zeynep Conk, Güldane Koturoğlu*
Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, İzmir
*Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, İzmir, Türkiye

Özet

Amaç: Çalışma, annelerin ateş konusundaki bilgi, düşünce ve uygulamaları, ateşten korkma durumları ve ilişkili etmenleri belirlemek amacıyla yapıldı.

Gereç ve Yöntem: Çalışma, dört aylık süreçte Ege Üniversitesi Hastanesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Polikliniği'ne başvuran ve 0-6 yaş grubu çocuğu olan 426 anne ile yapıldı. Veriler açık uçlu ve çoktan seçmeli 17 sorudan oluşan anket formuyla toplandı; sayı, yüzdelik ve ki-kare analizleriyle değerlendirildi.

Bulgular: Annelerin %36'sı 37°C'den daha düşük vücut ısısını ateş olarak kabul etmekte, %83'ü ateşin çocukları için zararlı olduğunu düşünmekte, %92,3'ü çocukları ateşlendiğinde korku ve endişe duymaktaydı. Nöbet geçireceği düşüncesi en önemli korku nedeniydi. Hatta annelerin %12'si ateşlendiğinde çocuklarının öleceğinden endişelenmekteydi. Annelerin eğitim düzeyi arttıkça ateş korkusu azalmaktaydı. Çocukları ateşlendiğinde annelerin %28,9'u doktora danışmadan ateş düşürücü ilaç kullanmakta, %19'u soğuk su ve %7,7'si alkol/sirkeli su uygulama gibi hatalı uygulamalar yapmaktaydı.

Çıkanmlar: Annelerin çoğunda ateş korkusu vardı; etkileyen etmenler annelerin eğitimi, çalışma durumu ve çocuğun daha önce nöbet geçirip geçirmemesiydi. (*Türk Ped Arş 2007; 42: 57-60*)

Anahtar kelimeler: Anneler, ateş, çocuk, korku

Summary

Aim: This study was planned to determine mother's knowledge, thoughts and attitudes about fever, fever phobia (fear) situations and related factors.

Material and Method: The study was carried out with 426 mothers who had a child aged between 0 to 6 years and who were admitted to the pediatric policlinic of Ege University Hospital, in a four- month period. Data was collected using a questionnaire form that included 17 open ended and multiple choiced questions; (the results were) evaluated using the number, percentage and chi-square tests.

Results: Thirty-six percent of the mothers accepted temperatures less than 37°C as fever, 83% of the mothers thought that fever could be dangerous for their children and 92.3% were afraid and worried when their children were febrile. Seizure was the principle phobia source. Even 12% of the mothers worried that their children would die due to high fever. Mothers fear of fever decreased when their educational level increased. When their children were febrile, mothers performed inaccurate practices; 28.9% of the mothers gave antipyretics without asking to their doctors, 19% of the mothers administered cold water and 7.7% administered alcohol or vinegar.

Conclusions: The majority of the mothers had fever phobia. The effecting factors were the mother's educational status, their working situation and (the presence of) febrile seizure history. (*Turk Arch Ped 2007; 42: 57-60*)

Key words: Child, fear, fever, mother

Giriş

Ateş, çocukluk çağında en sık karşılaşılan ve aileleri en çok telaşa düşüren belirtilerden biridir. Neredeyse tüm çocukların, çocuklukları boyunca en az bir kez 37,8-40°C arasında ateşleri olmaktadır (1-3).

Doğal bir savunma mekanizması olduğu bilinmesine karşın ateş, aynı zamanda aileler için önemli bir korku

kaynağıdır. Çocuktaki en ufak ısı artışı ateşin hemen düşürülmesi gerektiği fikrini tetiklemekte ve ailede paniğe neden olmaktadır. Ateş korkusu olarak tanımlanan bu telaş ve panik hali annelerin sağlık merkezlerini gereksiz kullanmalarına ve gereksiz tedavilere neden olabilmektedir (4-6). Öyle ki, zaman zaman normal vücut ısılarında bile ateş düşürücü ilaç kullanmak, uyuyan çocuğu uyandırarak ateş düşürücü ilaç vermek, ateşi düşürmek için so-

Yazışma Adresi: Dr. Figen Işık Esenay, Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu 35100 Bornova, İzmir, Türkiye

Tel.: 0232 388 11 03/153 Gsm: 0532 686 95 14 E-mail: fesenay@yahoo.com

Not: 21-24 Eylül 2004 tarihinde Samsun'da düzenlenen 48. Millî Pediatri Kongresi, 4. Millî Çocuk Hemşireliği Kongresi'nde poster bildiri olarak sunulmuştur.

ğuk su, alkol veya sirke gibi uygulamalar yapmak, antibiyotikleri ateş düşürücü olarak kullanmak, birden fazla antipiretik kullanmak gibi gereksiz hatta zararlı olabilecek uygulamalar yapılmakta ve sonucunda çocukların sağlığı olumsuz olarak etkilenmektedir (1,3,7,8).

Bu çalışma, herhangi bir nedenle hastaneye başvuran çocukların annelerinin ateş konusundaki bilgi düzeylerinin saptanması, ateş karşısındaki tutum, davranış ve korkularının belirlenmesi ve bunları etkileyen etmenlerin incelenmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Gereç ve Yöntem

Çalışmanın evrenini Mart-Haziran 2004 tarihleri arasında Ege Üniversitesi Hastanesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Polikliniği'ne başvuran 945 anne, örneklemini ise bunların arasından 0-6 yaş grubu çocuğu olan ve anket uygulamasını kabul eden 426 anne oluşturdu.

Çalışmanın yapılabilmesi için gerekli yasal izinler üniversitenin etik kurulundan alındı. Uygulama öncesi annelere çalışma hakkında bilgi verilerek sözlü onamları alındı.

Veriler, çalışmacılar tarafından geliştirilen anket formu ile yüz yüze görüşme yöntemiyle elde edildi. Formun birinci bölümünde ailelerin sosyo-demografik özellikleri ile ilgili sekiz, ikinci bölümünde ise annelerin ateşi olan çocuğa yaklaşımları ile ilgili açık uçlu dokuz soru yer aldı. İkinci bölümde, evde vücut sıcaklığını ölçen alet olup olmadığı, çocuğun vücut sıcaklığını ölçme yöntemleri, koltuk altından ölçümle kaç derecenin yüksek ateş sayılacağı, ateşin kaç dereceden sonra çocuk için tehlikeli olabileceği, annelerin ateşi düşürmeye yönelik ilk uygulamaları ve kullandıkları ilaçlar, çocuğunun ateşlenmesinin anneyi korkutmadığı, bu korkunun nedeni soruldu. Koltuk altından ölçüldüğünde normal vücut ısısı 35,0-37,2 °C olarak kabul edilmektedir (9-11).

Veriler, SPSS 13,0 paket programında sayı, yüzdelik ve ki-kare analizleri yapılarak değerlendirildi. p<0,05 anlamlı olarak kabul edildi.

Bulgular

Bu çalışmaya 0-6 yaş arası çocuğu olan 426 anne katıldı. Annelerin çoğunluğu (%79) ev hanımı idi, yaş ortalaması 30±4,9 yıldı. Annelerin 178'i (%41,8) ilkokul, 66'sı (%15,5) ortaokul, 93'ü (%21,8) lise ve 89'u (%20,9) ise yükseköğretim mezunu idi.

Çalışma grubundaki çocuklarının %55'i erkek, %45'i kız olup yaş ortalaması 21±16 ay idi. Ailelerin %12'si hastaneye çocuklarının ateşlenmesi nedeniyle %88'i ise başka nedenlerle başvurmuştu.

Çalışma grubundaki annelerin 324'ünün (%76) evinde vücut sıcaklığını ölçen araç vardı ve 332 anne (%78) vücut sıcaklığını ölçmeyi bildiklerini söyledi. Annelerin çoğunluğu (%96) vücut sıcaklığını koltuk altı bölgesinden ölçmekteydi.

Annelerin ateşe ilişkin düşünce ve tutumları Tablo 1'de özetlendi. Çalışmaya katılan annelerin %13,5'i, çocuklarının vücut sıcaklığı kaç derece olunca ateş kabul edecekleri konusunda herhangi bir fikre sahip değildi, %61'i ise koltuk altından ölçüldüğünde 38°C'den daha düşük bir sıcaklığı ateş olarak düşünmekteydi. Hatta 12 anne 37°C'den düşük vücut sıcaklığının çocuk için tehlikeli ola-

Tablo 1. Annelerin ateş ile ilgili bilgi, düşünce ve uygulamaları (n=426)

Ateş ile ilgili bilgi, düşünce ve uygulamalar	Sayı	%
Ateş olarak değerlendirilen en düşük vücut sıcaklığı*		
≤ 37 °C	153	35,9
37,1-38,0 °C	107	25,1
38,1-39,9 °C	91	21,3
≥ 40 °C	18	4,2
Bilmiyor	57	13,5
Tehlikeli kabul edilen vücut sıcaklığı*		
< 37 °C	12	3,0
37,0-39,9°C	181	42,3
> 40°C	233	54,7
Ateş çocuklar için zararlıdır		
Evet	348	82,7
Hayır	78	17,3
Çocuğunun ateşlenmesinden korkma		
Evet	393	92,3
Hayır	33	7,7
Ateşin en önemli tehlikesi		
Nöbet	351	82,6
Beyin hasarı	23	5,3
Ölüm	52	12,1
Çocuğu ateşlendiğinde;		
Çok sık ateş ölçümü yapma		
<15 dk	122	28,6
16-30 dk.	173	40,6
31-60 dk	74	17,4
>60 dk	57	13,4
Bütün gece uyanık kalma		
Evet	408	95,8
Hayır	18	4,2
Ateşini ölçmek / ateş düşürücü ilaç vermek için uykudan uyandırma		
Evet	357	84,3
Hayır	69	15,7
Aynı odada yatma		
Evet	411	96,5
Hayır	15	3,5
Fiziksel rahatsızlık yaşama		
Evet	333	78,2
Hayır	93	21,8

*Vücut sıcaklığı ölçümü koltuk altından yapıldığında

cağını söylemekteydi. Annelerin büyük bir çoğunluğu (%82,7) ateşin çocukları için zararlı olduğu, az bir kısmı ise (%17,3) yararlı olduğu düşüncesindeydi. Ateşin çocukları için yararlı olduğunu düşünen annelerin %75'i ateşin hastalıkların habercisi olduğunu, böylece hekime başvuru için aileyi uyardığını, %19'u ise mikropları öldüren bir mekanizma olduğunu düşünmekteydi. Çalışmaya katılan annelerin %92,3'ü çocuklarının ateşlendiğinde korkuya kapıldıklarını ifade etti. Ateş sırasında çocuklarının nöbet geçireceği düşüncesi (%82,6) en önemli korku nedeni idi, %12,1'i ise ateşlendiğinde çocuklarının öleceğinden korkmaktaydı. Annelerin %86,5'i ateşi bir saatten daha kısa aralıklarla ölçtüğünü, %95,8'i ateşi izlemek için tüm gece uyanık kaldığını ifade etti.

Ateş korkusu annelerin %78,2'sinde bazı rahatsızlıklara neden olmaktadır. Bu rahatsızlıklar; uyku sorunları (%41,5), sıkıntı (%10), baş ağrısı (%7) ve mide sorunları (%7,7) idi. Annelerin %12'si ise aynı anda birden fazla sorun yaşadıklarını ifade etti.

Çocukları ateşlendiğinde annelerin yaptıkları ilk uygulamalar Tablo 2'de verilmiştir. Annelerin sadece %2,1'i çocukları ateşlendiğinde hemen bir sağlık kuruluşuna başvururken, çoğunluğu (%97,9) ilk uygulamayı evde kendileri yapmaktaydı. Annelerin %28,9'u doktora danışmadan ateş düşürücü ilaç kullanmaktaydı. Parasetamol (%66) ve ibuprofen (%15) ilk tercih edilen ateş düşürücü ilaçlardı. Annelerin %6'sı çocuklarına aspirin vermektedir. Annelerin %19'u soğuk su ve %7,7'si alkol/sirkeli su uygulaması gibi hatalı uygulamalar yapmaktaydı.

Annelerin %78'i ateş konusundaki bilgileri öncelikle sağlık çalışanından öğrendiğini, %12'si komşu veya akrabalarından, %10'u ise kitle iletişim araçlarından duyduğunu ifade etti.

Ateş korkusu ile ilgili olabileceği düşünülen etmenler incelendiğinde (Tablo 3), anne yaşı, ailenin çocuk sayısı ve çocukların cinsiyetleri ile annelerin ateşten korkma durumları arasında anlamlı bir ilişki saptanmadı. Annelerin eğitim düzeyi düşüğe ateş korkusunun arttığı ($p=0,001$), çalışmayan annelerin çalışan annelere göre ateşten daha fazla korktukları görüldü ($p=0,047$). Çocuğu daha önce nöbet geçiren annelerde ateş korkusu anlamlı olarak daha sık görülmekte idi ($p=0,002$).

Uygulama	Sayı	%
Soğuk su uygulama	81	19,0
Ilık su uygulama	147	34,5
Alkol / sirkeli su	33	7,7
Ateş düşürücü ilaç verme	123	28,9
Hemen sağlık merkezine götürme	9	2,1
Bilmiyor / diğer	33	7,8

Tartışma

Ateş ebeveynler için önemli bir korku kaynağıdır (4-6,12). Bu çalışmada da, annelerde ateş korkusunun oldukça sık görüldüğü ve ateş korkusunun çocukların sağlığını olumsuz yönde etkileyebilecek bazı hatalı uygulamalara yol açtığı ortaya koyulmuştur. Ateş korkusunun annenin eğitim düzeyi ile ilişkili olduğu gösterilmiştir. Annelerin eğitim düzeyi arttıkça ateş korkusunun azaldığı saptanmıştır.

Yapılan çalışmalarda ailelerin %21-30'unun normal vücut sıcaklığını bilmedikleri, %23-75'inin 38°C'den daha düşük vücut sıcaklığını ateş olarak kabul ettikleri bildirilmiştir (1,7,9,10). Çalışma grubumuzdaki annelerin çoğunluğu evinde derece olduğunu ve ateş ölçmeyi bildiklerini ifade etmelerine karşın, ateşi ölçmeyi bildiklerini söyleyenlerin %35,9'u 37°C'den daha düşük vücut sıcaklığını ateş olarak kabul etmekteydi. Bu bulgu, annelerin önemli bir çoğunluğunun ölçtükleri vücut sıcaklığını hatalı şekilde ateş olarak değerlendirdiklerini göstermektedir.

Çalışmamızda annelerin büyük bir çoğunluğu (%82,7) ateşin çocukları için zararlı olduğu düşüncesindeydi. Bu oranın yüksek olması, ateş korkusunun fazla olduğunu göstermektedir. Annelerin yüksek ateş süresince en çok korktukları durumun ateşli havale olduğu bildirilmektedir (2,7,10,14-16).

Değişkenler	Ateşten Korkma Durumu				p değeri
	Evet		Hayır		
	Sayı	%	Sayı	%	
Annenin yaşı					
<18 yaş	21	70,0	9	30,0	0,96
18-44 yaş	356	96,0	15	4,0	
>45 yaş	16	64,0	9	36,0	
Annenin çalışma durumu					
Ev hanımı	321	94,7	18	5,3	0,04
Çalışıyor	72	82,7	15	17,3	
Annenin eğitimi					
İlkokul	172	96,6	6	3,4	0,001
Ortaokul	61	92,4	5	7,6	
Lise	84	90,3	9	9,7	
Yüksekokul	76	85,4	13	14,6	
Çocuğun daha önce nöbet geçirme durumu					
Evet	40	80,0	10	20,0	0,002
Hayır	353	94,0	23	6,0	
Çocuk sayısı					
1-2	325	92,3	27	7,7	0,07
3 ve üzeri	48	88,8	6	11,2	
Çocuğun cinsiyeti					
Kız	150	93,1	11	6,9	0,27
Erkek	243	91,7	22	8,3	

Çalışmamızda da annelerin neredeyse tamamı (%92,3), çocuklarının ateşlenmesinden korkuyordu ve büyük çoğunluğu (%82,6) ateş sırasında çocuklarının nöbet geçireceği düşüncesini taşımaktaydı. Annelerin %12'sinin çocuklarının ateşlendiğinde öleceğinden korkması, ateş korkusunun ne kadar ileri bir boyuta ulaştığını göstermektedir.

Çeşitli çalışmalarda gereksiz korku ve endişe durumunun annelerin ateş sırasındaki tutum ve davranışlarına yansıdığı gösterilmiştir (1,2,7,10,17). Çalışmamızda annelerin vücut sıcaklığını çok sık aralıklarla ölçtüğü, vücut sıcaklığını izlemek için tüm gece uyanık kaldığı ve vücut sıcaklığını ölçmek ya da ateş düşürücü ilaç vermek için çocuklarını uyandırdığı saptandı. Dahası, çocuğu ateşlenen annelerde uyku sorunları, sıkıntı, baş ağrısı ve mide sorunları gibi bir çok fiziksel rahatsızlık olduğu belirlendi.

Çeşitli çalışmalarda çocukları ateşlendiğinde anneler tarafından en çok tercih edilen uygulamalar da ılık su uygulama ve ateş düşürücü ilaç kullanma olarak bildirilmiştir (10,13,17-19). Çalışmamızda da çocukları ateşlendiğinde annelerin en çok tercih ettikleri uygulama ılık kompres-ti. Ancak, bazı anneler soğuk su (%19,0), alkol ya da sirkeli su (%7,7) gibi hatalı uygulamalar yapmaktaydı. Annelerin %28,9'u hekime danışmadan ateş düşürücü ilaç kullanmakta idi. Literatür ile benzer olarak parasetamol ve ibuprofen ilk tercih edilen ilaçlardı (20). Annelerin sadece %6'sının ateşlendiğinde çocuklarına aspirin verdiği belirlendi. Güçlü bir antipiretik olmasına rağmen aspirin, Reye Sendromu gibi yan etkileri olabileceği korkusuyla gittikçe daha az oranlarda kullanılmaktadır.

Sonuç olarak, annelerin büyük çoğunluğunda ateş korkusunun olduğu, bu korku ve endişe halinin uygulama ve sağlık bakımı alma davranışlarına yansıdığı saptanmıştır. Anneler doktor ve hemşireleri esas bilgi kaynağı olarak görmektedir. Dolayısıyla, sağlık çalışanları ebeveynlerin ateş ve ateşin hastalıklardaki rolünü kavramalarında önemli bir etkiye sahiptir. Yapılan bir çalışma sonucunda, sağlık çalışanının ateş konusunda bilgilerinin güncel tutmalarının uygun olacağı önerilmiştir (21). Buna ilaveten, sağlık çalışanının ailelere ateşin tanımı, nedenleri, yüksek ateş ölçütleri, ateşli çocuğun evde bakımı, yapılacak ilk uygulamalar ve hangi durumlarda sağlık kuruluşuna başvurmaları gerektiği gibi konularda eğitim vermeleri ve bu eğitimin devamlı olmasının, annelerin ateş korkularını azaltacağını, böylece hatalı uygulamaların önlenmesine katkıda bulunacağını düşünmekteyiz.

Kaynaklar

1. Casey R, McMahon F, McCormick MC, et al. Fever therapy: an educational intervention for parents. *Pediatrics* 1984; 73: 600-5.
2. Stuijvenberg M, Vos S, Tjiang GCH, et al. Parents' fear regarding fever and febrile seizures. *Acta Paediatr* 1999; 88: 618-22.
3. O'Neill-Murphy K, Liebman M, Barnsteiner JH. Fever education: does it reduce parent fever anxiety? *Pediatr Emerg Care* 2000; 17: 47-51.
4. May A, Bauchner H. Fever phobia: the pediatrician's contribution. *Pediatrics* 1992; 90: 851-4.
5. Cin Ş, Ulukol B. Çocukta Ateş. İçinde: Cin Ş, Ulukol B (eds). *Çocukta ateş*. 1. baskı. Ankara: Öncü Limited, 1999;1-6.
6. Rosti L. Fever phobia. *Pediatrics*. 2002;109: 555-6.
7. Kramer MS, Naimark L, Leduc DG. Parental fever phobia and its correlates. *Pediatrics* 1985; 75: 1110-3.
8. Huffman GB. Parental misconceptions about fever in children. *Am Fam Physician* 2002; 65: 482-3.
9. Singhi S, Padmini P, Sood V. Urban parents' understanding of fever in children: its danger and treatment practices. *Indian Pediatrics* 1991, 28: 501-5.
10. Blumenthal I. What parents think of fever. *Fam Pract* 1998; 15: 513-8.
11. Walsh A, Edwards H. Management of childhood fever by parents: literature review. *J Adv Nurs* 2006, 54: 217-27.
12. Sarrell M, Kahan E. Impact of a single-session education program on parental knowledge of and approach to childhood fever. *Patient Education and Counselling*, 2003, 51: 59-63.
13. Yiğit R, Esenay F, Şen E, et al. Annelerin yüksek ateş konusunda bilgi ve uygulamaları. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi* 2003; 6: 48-56.
14. Schmitt BD. Fever phobia: misconceptions of parents about fevers. *Am J Dis Child* 1980; 134: 176-81.
15. Crocetti M. Fever phobia revisited: have parental misconceptions about fever changed in 20 years? *Pediatrics* 2001; 107: 1241-6.
16. Sarrell M, Cohen HA, Kahan E. Physicians', nurses' and parents' attitudes to and knowledge about fever in early childhood. *Patient Educ Couns* 2002; 46: 61-5.
17. Taştan Y, Yapıcı G, Alikışifoğlu M, et al. Ateş ve tedavisi: Anneler ne biliyor, nasıl davranıyorlar? *Türk Pediatri Arşivi*, 1998; 33: 85-91.
18. Ayhan B, Tümerdem Y, İnce N, et al. Gecekondu bölgelerinde 0-6 yaş çocuğu olan annelerin yüksek ateşle ilgili bilgi ve davranışları. IV. Ulusal Halk Sağlığı Kongre Kitabı, 1994; 413-5.
19. Kabakuş N, Açık Y, Aygün AD. Annelerin çocuklarının ateşli hastalıkları konusundaki düşünce ve davranışları. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi* 2000; 43: 56-62.
20. Linder N, Sirota L, Snapir A, et al. Parental knowledge of the treatment of fever in children. *Isr Med Assoc J* 1999; 1: 158-60.
21. Taştan Y, Türkçü F, Erginöz E, et al. Ateş ve tedavisi: Hekimler ne biliyor, nasıl davranıyorlar? *Türk Pediatri Arşivi*, 1999; 34: 21-8.